

“Ortaklaşa Belirlenen ve Benimsenmiş Olan Etik ve Bu Bağlamda Tarih Biliminin Güçlüğü”

■ Yaşar ÖZÜÇETİN* - Sema Nur KUMCAĞIZ**

Jointly Determined and Adopted Ethics and the Difficulty of History as a Science in This Context

Öz

Tarih yazıcılığı; insanların odaklandığı hususlara, ihtiyaçlara, siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik ölçütlere göre farklılık arz etmiştir. Tarihe, güncel sorunlara tarihsel görünüm arama ve oluşturma çabaları temelinde bugünküne benzer olduğu kabul edilen olaylar yeniden açıklanarak, siyasî ihtiyaçların giderilmesi hususunda müracaat edilmektedir. Geçmişe olan ihtiyaç ve toplumsal düzene yönelik çeşitli anlayışlar, birbirlerine karşıt tarihler ortaya konulmasını mümkün kılmaktadır. Tarih, birikimini bir sonraki döneme aktarırken, devrin siyasal ve sosyal şartlarına göre ele alış biçimi oluşmaktadır. Tarihe ideolojinin de dâhil olması, oluşan bu değerlendirme tarzlarını karşı karşıya getirmektedir. Tarih araştırmasının; esinlendiği kaynak ne olursa olsun ve nereden gelirse gelsin, eleştiri yöntemine uygun olarak yapılması mecburi olmalıdır. Çalışmada, evrenin özellikleri hakkında bilgi toplamak, kişileri, durumları ya da olayları tam ve doğru olarak betimlemek olan nitel araştırma modeli esas alınmıştır. Bu araştırma ile amaçlanan, Türkiye’de yapılan tarih yazıcılığı olmayıp, belirlenen ve benimsenen etik temelli, tarihsel serüvenin ürünlerinden hareket edilerek, gelişen ve değişen tarih yazıcılığını teorik olarak ele almak olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Etik, Tarih Bilimi, Meşruiyet, Eleştiri

SORUMLU YAZARLAR/CORRESPONDING AUTHOR

Yaşar ÖZÜÇETİN

Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Kırşehir/Türkiye.

E-posta/E-mail: yozucetin@ahievran.edu.tr

Sema Nur KUMCAĞIZ

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Kırşehir/Türkiye

Başvuru/Submitted: 18.06.2024

Kabul/Accepted: 11.09.2024

Yayımlanma/Publication: 14.10.2024

ATIF/CITATION:

Özüçetin, Yaşar, Kumcağız, Sema Nur “Ortaklaşa Belirlenen ve Benimsenmiş Olan Etik ve Bu Bağlamda Tarih Biliminin Güçlüğü” Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, S. 32, (2024), 156-167

Abstract

Historiography, which has varied according to people's focus, needs, political, social, cultural and economic criteria. History is resorted to in order to meet political needs by re-explaining events that are considered to be similar to today's, on the basis of efforts to seek and create a historical outlook for current problems. The need for the past and various understandings of social order make it possible to present opposing histories. While history transfers its accumulation to the next period, its approach is formed according to the political and social conditions of the period. The inclusion of ideology in history brings these evaluation styles into conflict. Historical research; Regardless of the source of inspiration and wherever it comes from, it must be done in accordance with the method of criticism. The study was based on the qualitative research model, which aims to collect information about the characteristics of the universe and describe people, situations or events completely and accurately. The aim of this research is not to historiography in Turkey, but to theoretically address the developing and changing historiography based on the ethically determined and adopted products of the historical adventure.

Keywords: Ethics, History as a Science, Legitimacy, Criticism

* Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Kırşehir/Türkiye. yozucetin@ahievran.edu.tr ORCID: 0000-0001-5011-942X

** Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Kırşehir/Türkiye. ORCID: 0009-0005-4301-4263

Giriş

Bilim, evrendeki olguların, olayların bir bölümüne ilişkin belirli yöntem ve deney yolları kullanıp gerçeğe, gerçekliğe dayanarak bilimsel kanunlara ulaşma işlemidir. İnsanoğlunun tanık olduklarını anlamaya yönelik merakı teoriden pratiğe dönüşmüş ve bunun sonucunda farklı dallara ayrılan bilimler ortaya çıkmıştır. Bilimsel araştırma, bir sürekliliği gerektirmiştir.

Bilim dalları sürekli gelişme içerisinde olmuş, süreç içerisinde özgün bulguları ortaya koyan araştırmalar ile araştırmaların güvenilirlikleri hususu tartışmaya açık hâle gelmiştir. Emek ve özlük hakların güvence altına alınması ihtiyacı dolayısıyla etik konularda fikir ve sanat eserleri hakları, öne çıkan konular içerisinde yerini almıştır.¹

Bilimsel araştırma neticeleri, geçicilik, değişebilirlik ve gelişebilirlik özellikleri taşırlar. Bilim insanları, kendi haricindeki dünyanın somut ve soyut bazı yönlerini tam bir kesinlikle tanımlamış olduklarını ispat edemezler. Dolayısıyla, eleştiriye açıklık söz konusudur. Bilimde şüphecilik, yeni bilgilere açılımın, yanlışlıkların, ihmallerin ve etik dışı davranışların görülmesini sağlar. Bugün, gelişen teknolojiye yararlanılan alanlar artmakta ve insanlığın ve yaşamın geleceğine ilişkin kaygılar da çoğalmaktadır. Bu bağlamda, muhtelif uluslararası kuruluşlar ve meslek kuruluşları bazı etik simgeler ya da benimsenen kurallar tespit etmeye çalışmıştır.²

Sosyal bilimler, insana hitap eden her şey ile ilişkisini araştıran ve olayları tetkik ederken odağa insanı ve toplumu koyan bilimsel disiplinler bütünüdür. Tarih, bu bilimsel disiplinlerin adeta bir laboratuvarı işlevini görmekte olup, onlara ipuçları vermekte, bugün ile bağlantılarını kurmakta ve tasniflerini sağlamaktadır. Ancak, tarih yazıcılığı, insanların odaklandığı hususlara, ihtiyaçlara, siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik ölçütlere göre farklılık arz etmiştir.

I. Tutula Gelen Yolların Bir Standardı Olan Etik

Bilimsel araştırmanın yol göstericiliği temel öge olup, bu yolun çözümlemede işlevi önemlidir. İnceleme ve bütünsel olarak ele alış biçiminde belli, tutulması gereken yol ve yöntemlerin tümünü takip ederek bilgi üretme esastır.³ Bilim, sistemli bilgiler topluluğudur. Bilimsellik ise bu bilgilerin üretilmesi yolunu göstermektedir.⁴

Araştırma ve inceleme dili, gerçeği ortaya çıkarmak amacıyla bir konunun taraf tutmaksızın incelenmesini ve başkalarının onu kontrol etmesi imkânını sağlar. Bu dil, araştırma ve incelemeyi kişisel olma durumundan kurtarır, ortak duyular ve deneyimlerle elde edilen, üretilen bilgiyi gösterir ve onu nesnel hâle getirir.⁵

Sosyal dünyanın ortaya konulmasında öznel yaşantının da önemi bulunmaktadır. Esas olan bireyin yarattığı, değiştirdiği, yorumladığı dünyayı ve bu süreçleri anlamaktır. Bu yaklaşım da nitel ve niceldir. Daha belirgin olma durumu, genel ve evrensel olmaktan ziyade,

¹ Melih Boydak, "Araştırma ve Yayın Etiği", *Bilim Etiği*, Editörler: Nurhan Atasoy, Melih Boydak, Hakan Ali Çırpan, Abuzer Kendigelen, İbrahim Engin Meriç, Ayşegül Topal Sarıkaya, Ayhan Ulubelen, Hasan Yazıcı, Nuran Yıldırım, İstanbul Üniversitesi Basım ve Yayınevi Müdürlüğü, İstanbul 2011, s.15.

² Nesrin Çobanoğlu, *Kurumsal ve Uygulamalı Tıp Etiği*, Eflatun Yayınevi, Ankara 2009, s. 12.

³ Ali Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma (Yöntem, Teknik ve İlkeler)*, (2. Baskı), Ankara 1997, s. ii.

⁴ Balcı, *age.*, s. 2.

⁵ Balcı, *age.*, s. 5.

aşırı uçlarda tek olanın, bireye özgü olanın açıklanması ve anlaşılması şeklindedir. Bu ele alış tarzı, sosyal dünyanın göreceli duygu ve düşüncelerini belirli kılar.⁶ Bilimsel araştırma, mevcut olay ya da değişkenler arası ilişkilerin analizi neticesinde görünür bir şekilde nicel olur. Bir toplumun sürdürülebilir olmasına ilişkin yön verici fikirler şeklinde ortaya çıkan ve beliren etik, ahlâkî değerler felsefesidir.⁷

Eyleme dönüşen etik, bir kural biçiminde ilerlemekte olan ilişkilerde nedensellik ilkesiyle etkileşim neticesi eşit haklar ve sorumluluklar temelinde alınan kararlar doğrultusunda eylemde bulunulmasıyla mümkündür. Bütünün bir tek parçasıyla ilgili olan eylemler olayı, bu eylemlerin zaman çizgisi üzerinde sürüp gitmekte olması da olgu kavramını ortaya çıkarmaktadır.

Etik kavramı, Yunanca “ethos” sözcüğünden türetilen davranış biçimini ifade eden karakter demek olup, ahlâkî değerler statüsü olarak tanımlanmaktadır.⁸ Arapçadan Türkçeye giren “ahlâk” ise huy, mizaç, karakter anlamına gelen “hulk” sözcüğünden türemiş olup, Lâtince “moral” sözcüğünün karşılığıdır.⁹ Ahlâk ve etik kavramları kimi zaman birbirinin yerine kullanılmış ve tam olarak ifade edilmemiştir.¹⁰ Ahlâk, toplumların ihtiyaçları ve kazançları doğrultusunda alışkanlıklar, gelenekler, töreler ve kamuoyunun gücünden destek alan kendiliğinden biçimlenmiş genel kabul görmüş yasaklamalar ve değerlendirmelerdir. Bu anlamda ahlâk, görelidir ve toplumdan topluma değişebilmektedir.¹¹

Etik, değerler ve idealler ile ilgili doğru ve yanlışları ve bunlara uygun olarak nasıl davranılması gerektiğini belirler, dayalı olduğu soyut kavramlardan ne anlaşılması gerektiğini tanımlamaya çalışır. Muhtelif alanlar için ortak ilkeler söz konusu olmakla birlikte daha çok kendilerine özgü ilkeleri içerir. Bu ilkeler, evrensel kabul gören kavramlara dayalı olarak geliştirilir. Etik; adalet, eşitlik ve ödün kavramlarına önemli bir yer verir, genel olarak her konuyla ilgili normların yapısına ilişkin düşünceler oluşturur, değerlendirmeler yapar ve genellikle bilimin ve hukukun yolunu açan bir nitelik taşır.¹² Ancak, birçok etik sorun, aynı zamanda ahlâkî sorunları da kapsar. İnsanlar, talepleri hususunda görüş birliği içinde değillerdir. Bundan dolayı etik, birbirleriyle çelişen isteklerin veya arzu edilen nitelikleri taşıyanlar hususunda çatışmaları çözümleyecek ilkelerin belirlenmesine ilişkin tartışmalar üzerinde yoğunlaşmaktadır.¹³

Etik, literatürde bir dizi kurallar veya toplum ya da bir grup insan tarafından kabul edilmiş davranış ve ahlâkî ilkeleri anlatır.¹⁴ Dolayısıyla araştırma etiği, bilimsel araştırmanın planlanması ve yürütülmesi ile ilgili riayet edilmesi lazım gelen ahlâkî ve bilimsel standartlar

⁶ Balcı, *age.*, s. 29.

⁷ Çobanoğlu, *age.*, s. VII, 9.

⁸ Çobanoğlu, *age.*, s. 9.

⁹ İnyet Aydın, *Eğitim ve Öğretimde Etik* (8. Baskı), Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2016, s.14.

¹⁰ Arzu Kan, Adem Akalın, Mustafa Kan, “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği İhlalleri ve Müeyyideleri”, *Journal Of Organizational Psychology And Behavior (Örgütsel Psikoloji ve Davranış Dergisi)*, C. 2, S. 1, 2021, s. 56.

¹¹ Aydın, *age.*, s.14; Çobanoğlu, *age.*, s. 9-10; G İrzık, A. Erzan, *Bilim Etiği Elkitabı*, Editör: A. Erzan, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2008, s.1; Hasan Yazıcı, “Bilim Etiği: Kısa Tarihçe ve Ana Kavramlar”, *Bilim Etiği*, Editörler: Nurhan Atasoy, Melih Boydak, Hakan Ali Çırpan, Abuzer Kendigelen, İbrahim Engin Meriç, Ayşegül Topal Sarıkaya, Ayhan Ulubelen, Hasan Yazıcı, Nuran Yıldırım, İstanbul Üniversitesi Basım ve Yayınevi Müdürlüğü, İstanbul, 2011, s. 1-2; Araştırma etiği ise yalnızca bilimle sınırlı soyut bir kavram olmaktan ziyade genel ahlak ilkelerinin özel bir alandaki görünümünü oluşturur.

¹² Çobanoğlu, *age.*, s.1; Aydın, *age.*, s.13-14; Seval Yenilmez Akagündüz, *Ahlaklı Yurttaş*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2017, s. 15, 26-27; M. Fatih Köksal, “Bilim Dünyamızın Kanayan Yarasında Yeni İcatlar veya Adı Konulmamış Yayın Etiği İhlalleri” *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 20, S. 1, 2020, s. 210.

¹³ Aydın, *age.*, s. 15; Yenilmez Akagündüz, *age.*, s. 26-27.

¹⁴ Ali Rıza Erdem, “Bilim İnsanı Yetiştirmede Etik Eğitimi”, *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi*, C. 1, 2012, s.25.

olarak tarif edilebilir. Bir bakıma araştırma etiği, yüz yüze gelinen sorunları ve bunlara önerilen çözümleri kapsayan bir alandır. Etik; yanlış ve doğru konusu, etik davranış; uygunluk, belli bir grup ya da mesleğin yürütme standartlarına uyma ve onu sürdürmedir. Dolayısıyla etik olma önemli ölçüde bir mesleğin üyeleri arasındaki bir anlaşma ve bir rıza gösterme meselesidir.¹⁵

Etiğin öğrenilebilir bir bilgi niteliğinde olup olmadığına ilişkin görüşler tartışılmakla birlikte evrensel olarak meslek etiği ilkelerinin olması ve mesleğin uygulayıcıları tarafından benimsenmesi kabul görmektedir. Bilimsel ve teknik içeriği ile bir mesleği yapma yetkinliğine ulaşma yolları ne denli farklı olursa olsun mesleklerin, uygulama alanlarına konulurken beklenen belirli davranış biçimleri bulunmaktadır.¹⁶ Etik tutum, araştırmacının etiksel hususlara duyarlılığıyla ilişkili olup, profesyonel bir rolden diğer araştırmacılarla kişiler arası etkileşimden ortaya çıkmaktadır. Dürüstlüğe ve açıklığa vurgu yapan etik tutum, meslekî eğitim sırasında kabullenilmektedir.¹⁷ Herkes ve her alan için geçerli olan etik, bilim dünyası için vazgeçilmez bir değere sahiptir.¹⁸

Meslek etiği, toplumsal iş bölümünün ortaya çıkması, dolayısıyla bazı işlerin bazı kimseler tarafından daha beceriklilikle yapılabilmesi neticesinde gelişen meslekleşme süreci ile birlikte doğmuştur.¹⁹ Meslek etiği, herhangi bir mesleğe ilişkin doğruları ve yanlışlıkları belirli kılan, söz konusu meslekle ilgili belirli davranış kuralları oluşturan, mesleğin mensuplarına bu davranış kurallarına uyulmasını mecburi kılan ve iş görme ülkülerini muhafaza eden ilkelerin hepsidir. Meslekî etik bütün ilişkilerde dürüstlük, sözünde durmayı, doğaya, insanlara saygılı olmayı, hakça davranmayı ve haksızlıklara karşı çıkmayı gerekli kılar.²⁰

Bilimde ortaya konulan çalışmaların bireyin ve toplumun yararına olabilmesi için kendine özgü olması gerekir. Bilim ile ortaya çıkarılan ürün temiz ve katkısız olduğu ölçüde dünya çapında geçerliliğe sahip olur.²¹ Bütün bu hususlar bir tarihçinin de esas alması gereken prensiplerdir.²² Öncesi yapılanların ve yazılanların dikkate alınması her şeyden evvel bilimin

¹⁵ Balcı, *age.*, s. 304-305.

¹⁶ Meslek etiği belirli bir meslek grubunun mesleğe ilişkin olarak oluşturup koruduğu meslek üyelerine emreden olanları belirli bir şekilde davranmaya zorlayan kişisel eğilimlerini sınırlayan yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan meslek içi rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini korumayı amaçlayan meslekî ilkeler bütünüdür; Çobanoğlu, *age.*, s. 11-12.

¹⁷ Balcı, *age.*, s. 305.

¹⁸ Nüket Büken Örnek, "Türkiye Örneğinde Akademik Dünya ve Akademik Etik", *Hacettepe Tıp Dergisi*, C. 37, 2006, s. 167.

¹⁹ Aydın, *age.*, s. 23; Gelişen ve değişen dünya düzeninde insanın hayatında menfi değişimler gözlenebilmekte; Kan, Akalın, Kan, *age.*, s.61; etik dışı davranışlar, bireysel özelliklerden, toplumda organize olmuş ilişkiler bütününden, değerlerden ve ekonomik sebeplerden kaynaklanmaktadır. Etik dışı tutum ve davranışlara yol açan sebepler şu şekilde belirtilebilir; bilimsel araştırma eğitiminin ve disiplininin yetersizliği, bireylerin gecikmeksizin yükselme, şöhret elde etme arzuları ve hırsları, bilimde niceliğin niteliğin önünde yer alması; Nazan Özenç Uçak, Hatice Gülşen Birinci, "Bilimsel Etik ve İntihal", *Türk Kütüphaneciliği*, C. 22, S. 2, 2008, s.192; olumsuzluklardan etkilenmemek için rahatlatıcı ve uygun görülen davranış yollarının seçilebileceğine inanılması, örgüt ve birey için faydalı olabilecek davranışların gerçekleştirilmesinde bir sakınca olmadığının kabul edilmesi, etik dışı davranışın tespit edilmesi halinde örgüt tarafından korunulacağı inancında olunması, yapılan etik dışı tutumun başkaları tarafından fark edilmeyeceği ve gerekli olması durumunda etiğe başvurulabileceği düşüncesine sahip olunması, herkesin yararının sağlanacağı ve kimsenin zarar görmeyeceği gerekçesi, herkesin aynı şeyi yaptığı, kişisel kazancın olmadığı anlayışı ve hak edilenin alınmadığı iddiası; Aydın, *age.*, s. 36-37-38; Ayrıca, servetin, şöhretin, unvanın ve makamın hak edenlerin olmayıp, her ne şekilde olursa olsun elde edenlerin veya ele geçirenlerin olduğu inancı, makamlar için ehliyet ve liyakat değil, itaat ve sadakat ve hatta zaman zaman da "bönlük" ün arandığı düşüncesi; Ali Birinci, *Tarihin Kara Kitabı*, Hitabevi Yayınları, Ankara 2014, s. 19.

²⁰ Aydın, *age.*, s. 23, 25; Birinci, *age.*, s. 22.

²¹ Kan, Akalın, Kan *agm.*, s.62

²² Birinci, *age.*, s. 201-202.

temel ihtiyacı ve mecburiyetidir.²³ Eserlerde ilk değer unsuru ciddiyet ve iyi niyetle gösterilmiş gayrettir.²⁴

II. Meşruiyet ve Beklenti Aracı Olan Tarihin Bilimsel Standartlardaki Pozisyonu

A. Tarihin Tanık Olunan Hayatın Başlıca Meselelerinde Başvuru Aracı Olması

Sosyal bilimlerin konuları, yaşanan hayatın başlıca meseleleri olması münasebetiyle bütün insanlar için daima merak edilmiş ve araştırma konusu olmuştur. Kaçınılmaz olan bu meseleler karşısında insanlar, mutlaka belli bir tavır almak durumunda kalmışlardır. Dolayısıyla, bu müdahil durum, özneliği içinde barındırır olmaktadır.²⁵ Sosyal olayları anlamak, yorumlamak isteyen herkes elde olmaksızın tarihten belli bir amaçla yararlanmakta, tarih bilgisi yaygın ve önemli bir ilgi konusu olmaktadır. Tarihin, bir şekilde her insanı ilgilendirdiği göz önüne alınırca doğrudan doğruya olmasa da bu düzlemde dönemin bağlamına göre bir tarih yorumu da getiren “meşruiyet” kavramı ortaya çıkmaktadır.²⁶ Başlangıçta insanlar tarihten, yaşanmakta olan hayatı geçmişle temellendirip, beklenti içinde olmak, ona meşruluk kazandırmak, bir anlam vermek, toplumsal hayatın kaidelerine ve özellikle ahlâk düzenine kutsal bir dayanak sağlamak şeklinde istifade etmekteydiler. Bu, bir yerde idareci zümrenin, ahlâkın, örf ve adetlerin itaat ettirme hakkı ve gücü olmakta idi. Tarih yazıcıları bu minvalde önemli bir işlev üstlenmekteydiler.²⁷

B. Sosyal Bir Bilim Olarak Tarihin Konumu

Yukarıda da ifade edildiği gibi tarih, sosyal boyutu olan bir bilimdir. Tarih bilgisi bir ülkenin insanları için aynen ana-dil bilgisi gibi ilgi gösterilen bir konu olmuştur. Dolayısıyla bu durum tarihin, halkı ve sözün yöneltildiği kitleleri hesaba katmasını mecburi kılmaktadır. Bu yüzden, kimi zaman tarihçi kendisini, kamuoyu oluşturacak kısma hitap etmeye sevk etmekte ve belki de zorunlu görmektedir.²⁸ Tarih tanımlarındaki farklılıklarla konusunun ve kapsamının genişliği bilinmektedir. Tarih, insanın geçmiş ve şimdiki zaman tecrübesini içine almaktadır. Bundan ötürü, onun kapsamı ve sınırları tam belirgin olmadığından diğer sosyal bilimler ile aralarında fark bulunmaktadır.²⁹

²³ Birinci, *age.*, s. 203; Bütün diğer ahlâksızlıkların da topluma uzanan bir tarafı olsa bile işini doğru- dürüst yapmamak, içinde yaşanan topluma yapılacak en büyük kötülüktür. İşini yapan her insan, mesleği ne olursa olsun, topluma bir katkıda bulunuyor demektir. İşini yapmayan bir insanın mevkii yükseldikçe etrafına yaptığı kötülük de bununla orantılı olarak büyür. İşini doğru yapan insanların topluma katkıları da mevkileriyle doğru nispette olacaktır; Birinci, *age.*, s. 203, 207-208.

²⁴ Birinci, *age.*, s. 210; “Tarih her zaman satıyor” diyen yayınevlerinin tek hedefleri kazanç olunca bunun zararı tarihe, tarih okuyucularına ve tarihçilere dokunmaktadır. Çok zararlı bir yayın faaliyetiyle tarihçiliğe katkıda bulunan yayınevleri bilhassa yayıncılığın daha ilk alfabesinde sınıfta kalmaktadırlar; Birinci, *age.*, s. 216.

²⁵ Ahmet Güneş, “Tarih, Tarihçi ve Meşruiyet”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S.17, 2005, s. 5.

²⁶ Güneş, *agm.*, s. 6; John Tosh, *Tarihin Peşinde (Modern Tarih Çalışmasında Hedefler, Yöntemler ve Yeni Doğrultular)*, Çev. Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1984, s. 3.

²⁷ Güneş, *agm.*, s. 6-7, 41-42.

²⁸ Güneş, *agm.*, s. 41-42; Fatma Acun, “Tarihte Objektiflik Tartışması”, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, C. 2, S. 7, 2006, s.110; Tosh, *age.*, s. 4.

²⁹ Acun, *agm.*, s.111; 19. yüzyılda dönemin tarihçileri ve felsefecileri bilimsel metotları tarihe uygulamayı denemiştir. Bu dönemde tarih, tabiat bilimleriyle birlikte bilim olarak kabul edilmiştir. Tarihin bilimselliği ise tarihî olgulara dayandırılmıştır. Tarihin bilim olduğunu savunan pozitivistler olguların ön plana geçmesini sağlamışlardır. 20. yüzyıla gelindiğinde göreliliğe inanan felsefeciler öne çıktı. Tabiat bilimlerinin değil beşerî bilimlerin bir branşı olan tarihe, tabiat bilimlerinden farklı metotlar uygulanması gerektiği öne sürüldü. Tabiat bilimcisi müdahil olmadığı olayları dışarıdan gözlemleyebilirken beşerî bilim için bu mümkün olmamakta idi. Zira o bir insandı ve diğer insanları gözlemlemekteydi. Gözlemlediği nesne ile yakından benzeşiyordu ve geçmişi tekrar yaşamakta ve tekrar düşünmekteydi. Tarih, tekrar etmeyen benzersiz olaylarla doluydu. Bu benzersiz olaylar, düzenliliği reddetmekte ve genel geçer kanunların çıkarılmasını engellemekteydi; Acun, *agm.*, s.111.

Tarihî araştırmaların nesnesi olan olaylar geçmiştir. Tarihçiye kalan sadece olay sonrası emarelerdir. Dolayısıyla, tarihinin elinde bulunan özgün olaylar değil, olaylardan kalan deliller olmakta ve vesikalar aracılığıyla olayların yeniden inşasının gerçekliği deney yoluyla teyit edilememektedir. Yakın geçmiş bile tarihinin ulaşmasının ötesinde olabilmektedir. Halkın gözü önünde cereyan eden pek çok olayın dahi karanlık bir yönü vardır.³⁰

Tarihî olguların yalnızca tarihinin zihninde oluşması, tarihinin kişiliğinin, ön yargılarının, ilgisinin ve değerlerinin ürünü olması, olayların tekrar etmemesi tarihinin olgulara doğrudan ulaşma imkânı önünde engeller olmaktadır.³¹ Tarihî olayların parça parça verilerden yeniden inşa edilmesi bu yeniden inşanın güvenilirliğini tartışmalı hâle getirir. Tarihî verinin tamamına ulaşmanın ve geçmişte olan her şeyi tarih yazıcılığında yeniden üretmenin imkânsızlığı karşısında, tarihinin olguları seçme durumunda kaldığı bu seçimde ise bilinçli veya bilinçsiz olarak önceki düşüncelerinin tesiri olduğu denebilir.³²

C. Tarihin Edindiği Anlayış

Tarihin farklı yelpazelerde yer alan birçok tanımı yapılmış olup, öz olarak geçmiş ve geçmişte yaşanmış olayları inceleyen ve açıklayan bir çalışma sahası, geçmişte yaşamış toplumların başından geçen olayları yer ve zaman göstererek, sebep sonuç ilişkisi içerisinde belge ve delilleri kullanarak inceleyen bir bilim alanı şeklinde nitelendirilmiştir. Bu modern tarih anlayışı, geçmiş, bugün ve gelecek çizgisinde oluşturulmuş bir anlatı özelliği taşımakta olup anlaşılma, açıklanma ve geleceğin kurulmasını imkân dâhiline getirecek temel bir unsur olarak yer almaktadır. Bu tür bir anlatı aracılığıyla, geleneğe sahip çıkanlar, bir yandan içinde bulunulan zamanda sözü geçerliliklerini pekiştirmekte, diğer yandan da geleceği ipotekleri altına almaya çabalamaktadırlar. Adı geçen tarih anlayışının metodolojik boyutunu ise soyut kavramlara canlılık atfedilerek söz konusu soyutlamaların düz bir zaman hattında nedensellikler içinde sıralanışı olarak düşünülmesi oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, geçmişe ilişkin algılamada tarihsel olguların zaman ve mekânın belirleyiciliğinde konjonktürel ve geçici boyutlarıyla kavranmak yerine, soyut kavramların, ağının sınırlarını aşan bir kimlik ve yaşamsallık kazandığı bir süreklilik öyküsü şeklinde anlatılabildiğini mümkün hâle getirmektedir.³³

Daha gelişmiş modernizm ötesi tanımlarda ise tarihin doğası, pratikte uygulanma şekli ve tarih bilgisi inşa sürecinde tarihinin oynadığı rol ve sübjektif unsurlar ön plana çıkarılır. Bu görüş açısından tarihin “yorumlamaya dayalı bir çalışma alanı” ve “geçmiş hakkında yapılan bir argüman” olduğu vurgulanır.³⁴ Post-modernistlere göre tarih, tıpkı bir şiir, nesir ve söylem gibi içinde yorumlar barındıran metinlerden ibarettir. Tarih, tarihçilerin metinsel ürünleri, bir edebiyat biçimi ve kültürel bir pratiktir.³⁵

³⁰ Acun, *agm.*, s.114-115; Tosh, *age.*, s. 63.

³¹ Acun, *agm.*, s.116.

³² Acun, *agm.*, s.119.

³³ Nadir Özbek, “Alternatif Tarih Tahayyülleri: Siyaset, İdeoloji ve Osmanlı-Türkiye Tarihi” *Toplum ve Bilim*, S. 98, 2003, s. 34-35.

³⁴ Kaya Yılmaz, “Postmodernist Tarih Yaklaşımı: Postmodernizmin Tarih Eğitimi İçin Doğurguları”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.34, 2013/II, s. 199; E. H., Carr, *What is history?*, Random House, New York 1961, s. 48.

³⁵ Yılmaz, *agm.*, s. 199.

D. Tarih Yazımında Ortaya Çıkan Yeni Görüş ve Yöntemlerin Siyasî Düşünce Akımlarıyla Paralelliği

İnsan tarihi yorumlama, anlamlandırma ve açıklama gayreti içinde olmuş ve onun bu gayreti bazı devirlerde nadir, bazı devirlerde ise ağırlıklı bir şekilde devam etmiştir.³⁶ Özellikle dikkati çeken tarih anlayışı ve yazımı 19. yüzyılda kendini hissettirmiş ve Fransız Devrimi'nin yoğun etkisi altında şekillenmiştir. Fransa'da tarih yazımının esinlendiği siyasal düşünce akımları içinde en etkin olanı da milliyetçilik olmuştur.³⁷ Batı'da millî tarih siyasetle beraber diğer sosyal bilim dallarını da içine alıyordu. Modern tarih, millet bilinci grupla bir olma süreçlerinin en güçlüsü olup, bunun tercihi daha belirgin olmuştur. Bu tecrübeler, millî geçmiş olarak düşüncede yeniden oluşturulmuştur. Milliyetçilik gelişiminin ulaştığı üst safha ile tarihin başlarda yer alması 19. yüzyılda da dikkat çekici olmuştur.³⁸

Tarih, merkezileşme ve kültürel kalkınma yolunda millî siyasetlere yardım edebildiği sürece eğitsel ve ahlâkî özellikleri de geliştiriyordu. Ayrıca, millî tarih yazımı bu ülkelerde yeni yöntemlerin ortaya çıkarılmasına, eleştirel ve analitik yaklaşımların yaratılmasına da yardımcı olmuştur.³⁹

Millî bir olgu olarak tarih yazımı laisizm, romantizm ve pozitivism gibi düşünce akımlarının gelişimiyle de yakından ilişkilidir. Tarih yazımı, bir disiplin olarak Fransa ve Almanya gibi ülkelerde ortaya çıkarıldı ve tarih yazımı ile milliyetçilik arasındaki en sıkı bağ da ilk kez bu ülkelerin tarih düşüncesinde formüle edildi. Bu iki ülke, Avrupa ve Avrupa harici ülkeler için birer esin kaynağı oldular.⁴⁰

18. yüzyıl ilerlemecileri 19. yüzyıl reformlarında yankısını bulmuştur. Cumhuriyetin ilk on yılında tarihin yeniden yazılması denemelerinde aydınlanma filozoflarının ve Fransız romantik tarihçilerinin etkileri kuvvetle görülmüştür. 18. yüzyılın ortalarından itibaren yüzyıl kadar etkisini sürdürmüş olan romantik akımın tarihçilikte iki yönlü etkisi olmuştur. Bu etkilerden ilki, geçmişin olduğu gibi ve sempati ile karşılayarak ele alınması, geçmişin "içeriden" çalışılması, ikincisi ise "millî kişilik" kavramının tarih eğitime ve yazımına katılması idi. Millî kimlik ve kendine güven için geriye özlemle bakmak, bir başka deyişle nostalji de bu akımla başlayan başka bir eğilimdi.⁴¹

Sömürgecilik döneminde insanların karşılaştıkları meseleler dolayısıyla ırk farklılığı gerekliliğinin ispat edilmesi bir çözümleme birimi haline geldi. Pozitivist yaklaşımların toplum bilimlerini katıksız bir hâle getirmesi nedeniyle insanların fiziksel özellikleri, çeşitli toplumlar arasındaki farkları açıklamak için ciddi derecede ele alındılar. Böylece ırkçı bir söylem de gelişti.⁴²

Tarih bilimi ve millîlik ilişkisi Slav ülkelerinde ve Macaristan'da kuvvetli bir biçimde belirilmiş, Polonyalı, Çekoslovak ve Macar tarihçiler, kuvvetli bir kültürel dayanışmaya sahip bulunan ezilen ulusların ülkülerini dile getirmişlerdir. Bu ülkelerin tarihçileri tarihin eğitici rolünü iyi kavramış, tarihin yabancı yönetimi altında ezilen halklar nezdinde ifade ettiği anlamı öğrenmişlerdir.

³⁶ Doğan Özlem, *Tarih Felsefesi*, İstanbul 2012, s. 39-40, 278.

³⁷ Büşra Ersanlı, *İktidar ve Tarih (Türkiye'de "Resmî" Tezinin Oluşumu (1929-1937))*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s.21.

³⁸ Tosh, *age.*, s. 5.

³⁹ Ersanlı, *age.*, s. 23.

⁴⁰ Ersanlı, *age.*, s. 24; Eric J. Hobsbawn, *Milletler ve Milliyetçilik*, Çeviren: Osman Akınhay (2. Baskı), İstanbul 1995, s.14.

⁴¹ Ersanlı, *age.*, s. 29-33.

⁴² Ersanlı, *age.*, s. 43.

Siyasal alanda küresel bir yapılanma olmadığına göre milletlerin varlıklarını tanımlama araçlarının önemi canlılığını korumaktadır. Her milletin kendi aynasında kendisini nasıl görmek istediğine bağlı olarak uluslararası ilişkiler de gelişmekte ve şekillenmektedir. Her milletin tercih ettiği tanımlama araçları ve çabası o milletin vatandaşlarının tarihe, siyasete ve kültüre bakış açılarını da belirliyordu.⁴³

Her ülkede millî öz varlığını kuvvetlendirme dürtüsü vardır. Sadece yöntemler ve yaklaşımlar değişmektedir. Bilim dalları yöntemleri ile birlikte algılanmakta, izlenmekte, yüzeysel ve gündelik işlevsel amaçlarla ele alınmaktadır.⁴⁴

Bugünün dünyasında bir yandan küreselleşme söylemi sürerken, öte yandan, özellikle içinde yaşanılan bölgede, mikro milliyetçilik akımları gibi kendi ideolojilerine desteği tarihte bulmaya çalışılmaktadır. Bunun için tarih yazıcılığı kimi zaman bilinçli kimi zaman bilinçsiz olarak üstünlük iddialarını temellendirecek, çatışmalara meşruiyet kazandıracak “ötekiler” yaratmaya katkıda bulunmaktadır.⁴⁵

E. Tarihin Muhtelif Kriterlere Göre Farklılık Arz Etmesi

Tarih yazıcılığı, insanların zihinsel güçlerinin yoğunlaştığı hususlara ve diğer değişik kriterlere göre farklılık göstermiştir. Dolayısıyla, birden çok hatta birbirine karşıt sayılabilen tarih anlayışları ortaya çıkmıştır. Tarihin nasıl yazıldığı, kimler tarafından hangi şartlarda kaleme alındığı, tarihinin sonraki nesillere neyi aktarmayı ve bunu niçin yapmak istediği gibi birbiriyle yakından ilişkili sorular, tarihî gerçeklerin aktarılmasını görev sayan bilinçten çıkarıp, bir başka misyona bağlı kılmaktadır. Bu bakımdan tarih, bir yönüyle son derece öznel bir uğraş olmaktadır.⁴⁶

Toplumlar, geleceklerine yön verirken her zaman geçmişlerine ihtiyaç duymuşlardır.⁴⁷ Tarihin ne zaman ortaya çıktığı bilinmese de varoluş gerekçesinin, sırf geçmişe yönelik bireysel merak olmadığı bilinmektedir. Zira tarih, toplumsal bir içeriktir. Toplumsal yapının devamına ilişkin bir misyon yüklenmesiyle de işlevseldir. Bu işlevsel özelliği toplumu yönetenlere, tarihi kurgulama noktasında fırsatlar sunmuştur. Bu bağlamda tarihin tüm

⁴³ Ersanlı, *age.*, s. 69-70.

⁴⁴ Ersanlı, *age.*, s. 237.

⁴⁵ İlhan Tekeli, “Tarih yazıcılığı ve Öteki Kavramı Üzerine Düşünceler”, Tarih Eğitimi ve Tarihte Öteki Sorunu, II. Uluslararası Tarih Kongresi 8-10 Haziran 1995 İstanbul, *Tebliğler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998, s. 1; “Kimsin, necisin, nereden gelmiş nereye gidersin?” sorusunun yanıtı olarak kimlik özdeşimi bir kültür konusu olduğu kadar benzeşme farklılaşma ve değişme eğilimleri gösteren dil-kültür varlığına bağlı olarak bir tarih meselesidir. Kimlik, yeni bir kavram olmakla birlikte “yeni ruh, millî hürriyet” kavramlarına ancak tarihî bir perspektifle yaklaşılabilir. Geleneksel toplumların töreleri olduğu için kimlik sıkıntıları bulunmamakta idi. Bugünün kimlik sorunları ivme kazanan değişme sürecinin bir yan ürünü olmakta idi; Güvenç Bozkurt, “Tarih Perspektifte Kimlik Sorunu Özdeşimlerini Belirleyen Bazı Etkiler”, Tarih Eğitimi ve Tarihte Öteki Sorunu, II. Uluslararası Tarih Kongresi 8-10 Haziran 1995 İstanbul, *Tebliğler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998, s. 23; Kimliğin bireysel kişisel ve ulusal çeşitleri olmakla beraber kişinin kendi varlığını nasıl algıladığı nereye koyduğu bir-kültür-dil (tarih) olgusudur. Bu yüzden kültürel kimlikler kişiyi belli gruplara yaklaştırdığı gibi ırksal olarak ötekilerden ayırıp uzaklaştırabilmektedir; Bozkurt, *age.*, s. 24; Tosh, *age.*, s. 9-11.

⁴⁶ Edward. H. Carr’ın veciz bir dille belirttiği üzerine tarih, tarihçi ile olgular arasında kesintisiz, karşılıklı bir etkileşim süreci, bugün ile geçmiş arasında bir diyalogdur ve bir bütün olarak tarih aslında düşünürlerin düşünebildikleri kadar bir “düşünceler tarihi” olmaktadır. Tarih, akılla başlar ve akılla şekillenir. Ancak, unutmamak gerekir ki toplumsal olana dönük hiçbir düşüncenin muhtevası yalnızca öznel değildir. O, aynı zamanda bütün varlığı da kapsamaktadır. Böylece düşünce daima tümelliğe (bütüne ait bulunan) kavuşmanın kapısını aralamış durumdadır ve bu en çok da tarih üzerine düşünürken geçerlidir. Bu durumun bir başka görüntüsü ise bir tarihinin eserinin de bir dinin, bir kültürün veya bir milletin uzun yıllar boyunca temsil edildiği aynası olabilesidir; Hasan Aksakal, “Tarih Yazımı ve Modern Türk Tarihçiliği Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *Ayraç Dosya*, (20-26), *Ayraç* 48, (Ekim 2013), s. 20-21.

⁴⁷ Yenal Ünal, “Türkiye’de Tarihçilik, Tarihçiliğin Gelişimi (15-20. YY) ve Türk- Batı Tarihçiliğine Örnek İki Kitabın Karşılaştırmalı Analizi” *Kelam Araştırmaları*, C. 8, S. 2, 2010, s. 185.

zamanlarda kaçınılmaz olarak iktidarın meşruiyeti için bir tür retorik biçiminde inşa edilmeye çalışıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.⁴⁸

Uluslaşma bir toplumun tarihselliğidir, Tarih içindeki serüvenin sonu olan ürüne, bireyselliğe ulaşmadır. Dolayısıyla her ulus tarihin gösterdiği bu bireyselliğini kuran yapıcı, kurucu ögeleri arar.⁴⁹ Yaygın bir biçimde tarihçilerin en azından kısmen millî hassasiyetleri yüksek olduğunu ya da tarihçiliğe yönelik merakın büyük çoğunlukla millî teşvike yönelik davranışı harekete geçiren dürtüler dolayısıyla başladığı söylenebilir.⁵⁰ Ayrıca, bilim sınırlarını tanımayıp, tarihi, ideoloji veya belli kalıplar içinde kullanmak arzusunda olanların etkileri de malûmdur.⁵¹ Tutunma ve aranmanın başlıca aracı; kolay kavranır, sade ve renkli üslup, aktüaliteye uydurulan konular ve açıkça eleştirilemeyen gündeme ilişkin olaylara, dolaylı yollardan parmak basmak olmaktadır.⁵²

Tarih, geçmişte kalan olayların hikâyesidir. Tarihçi, bu olayların tamamını yazamayacağına göre bir konuyu yazmaktadır. Tarihçi, kendi dünya görüşü ve tarih anlayışı içinde kendisine anlatılması gerekli görünenleri, kendi tercihlerini yazacaktır. Ancak, tarih yazımı herhangi bir tarihçinin tercihleri ile sınırlı olamaz. Tarih, geçmişte olmuş olan olayların tamamıdır. Hangi olayın önemli olduğuna ise tarihçi karar vermektedir. Öyle görünüyor ki olgular, tarihçiler karar verdiği anda tarihsel olgu oluyor. Üzerinde çalıştığı konuyu seçmesinde bile tarihçi çok seçicidir.⁵³ Tarihçiler, kendi kültürleri ve toplumlarının ürünüdür ve bu ürünlerin ön yargı ve değerlerine bağımlıdır. Gerçekte tarihçinin her zaman, her devirde siyasal bir işlevi olmuştur. Geleneksel toplumun deneyimsiz tarihçisi daha durağan ve katı bir düşüncenin daha doğrusu bir inancın, modern tarihçi ise bir ideolojinin etkisindedir.⁵⁴

⁴⁸ Ahmet Şimşek, Fatih Yazıcı, “Türkiye’de Tarih Öğretiminin Dünü, Bugünü”, *TYB Akademi*, C. 8, Y. 3, S. 8, Mayıs 2013, s. 11; Şimşek -Yazıcı, *agm.*, s. 18, 29.

⁴⁹ Ayhan Bıçak, “Tarih Felsefesinin Türkiye’deki Seyri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 9, S. 17, 2011, s. 246; Sosyal ve tarihî bilginin bir resmî elbisenin altında takdimi bu bilginin biraz daha değiştirilmesi manasına gelmektedir. Hatırat türünden metinlerde ise resmî kıyafetsiz bir bilgi bahis mevzuudur. Özellikle yakın tarihe dair araştırmalarda bu gibi metinlerin bilgi değeri bütütün artmaktadır. Resmî vesikaların ve kaynakların devletin sesi hatıraların ise vatandaşın sesi veya tepkisi görülebileceğidir. Bir bakıma idare edenlerin ve idare edilenlerin sesinden de bahsetmek mümkündür. Tarihi gerçek bir yerde bu ikili bir araya gelmesi ile ortaya çıkarılacaktır; Ali Birinci, *Tarihin Hududunda Hatırat Kitapları, Matbuat Yasakları ve Arşiv Meseleleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012, s. 38.

⁵⁰ Aksakal, *agm.*, s. 23-25.

⁵¹ Salih Özbaran, “Tarihçi ve Toplum (Akademik Tarihçiliğin Topluma Ulaştırılması Üzerine Düşünceler)”, C. 1, S. 7, s. 1. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/58181>), Erişim Tarihi: 22.11.2022.

⁵² Özbaran, *agm.*, s. 2; Tarihçiler arasında benimsenmiş olan bir yaklaşım da bölge tarihçiliği olmakla birlikte, millî bilinç, millî karakter, millî liderlik ve benzeri kavramlar millî tarihi ön planda tutmaktadır ve kaynaklarının daha okunabilir ve benimsenebilir olması tarihçilerinin çoğunun millî tarihe yönelmesine yol açmaktadır; Salih Özbaran, “Tarihin Alanı ve Yöntemi Üzerine Son Gelişmeler”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 3, S. 1, 1987, s. 9-10; Tarihçiliğin, birincil olarak tarihi gerçekliğe yaklaşım meselesi olarak ele alınabilmesi, insanlığın birikimli mirasındaki “hoşluklar” ve “nahışluklar” dan kendi payımı almış ilginç bir serüven gibi bakılabilmesine bağlıdır. Tarihi gerçeklik ne ise odur. Bu tarihi gerçekliğin tarihçi tarafından bile hiçbir zaman tam olarak ortaya çıkarılmadığı, çıkarılamayacağı bilinmelidir; Salih Özbaran, “Türkiye’de Tarihçiliğin Görüntüsü”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 2, 1992, s. 46; Tarih felsefesi ile uğraşanlardan biri olan Macit Gökberk, tarihçinin kendi öznel yaklaşımının etkili olması sebebiyle tarihi olayların tam olarak verilemeyeceğini ve tarihin bilim dışı amaçlar için misyon düşüncesi doğrultusunda kullanılacağını belirtmektedir; Bıçak, *agm.*, s. 243-244.

⁵³ Metin Erhan, “Tarih Nedir? Niçin Tarih Öğrenilmelidir?”, https://www.researchgate.net/publication/350357944_Tarih_Nedir_Nicin_Tarih_Ogrenilmelidir (1-18), s. 9. Erişim Tarihi: 23.11.2022; Nazım Beratlı, “Bilim mi- Sanat mı- Propaganda mı? Tarih Nedir?”, *Kıbrıs Yazıları*, S. 3, Yaz-Güz 2006, s. 6; Acun, *agm.*, s.120,122,125.

⁵⁴ Metin, *agm.*, s. 10-11; Beratlı, *agm.*, s.3; Tarihi “büyük adamlar” ın değil de toplumsal sınıfların yaptığını kabul edenlere göre, tarihin bütün sınırları toplumsal alt yapının yani üretim biçimlerinin gelişmesi içinde açıklanabilir; Beratlı, *agm.*, s. 4; Tümevarım yöntemleri her zaman tarihi anlamaya yetmemektedir; İdeoloji, inanıldığı veya savunulduğu sanılan herhangi bir “izm” olarak ele alınmamalıdır. İdeoloji, bireylerin içinde buldukları toplumun yüzlerce yıllık geçmişinden kaynaklanan kültürü ile doğan, yaşamın her alanında yaşanan mutluluklar, mutsuzluklar, başarı ve başarısızlıklar, bilgilenme ve bilgisizlikler, tatmin ve tatminsizlikler ve hatta hırslar ve duygulanmalar ile gelişen, son derecede bireysel bir yaşam felsefesidir. Ancak, her şeye rağmen saklanan bireysel özgünlükler mevcuttur. Kişideki bu düşünce kompleksinin

Tarihçinin ideolojisi ile gerçek ne kadar uyum içindeyse, yazacağı tarih de nesnellığe o kadar yaklaşır veya tarihçinin nesnellığının, nesnel olmadığının farkında olması yeteneği ile ölçülür ve kendisinin bulunduğu konumu aşır aşamaması ile ilgilidir.⁵⁵

Tarih; “büyük adamların” maceralarının anlatıldığı menkıbeler dizisi, milletlerin geçmişte ne gibi kahramanlıklar yaptığını anlatarak bugünkü sefaletlerini unutmaya yarayan bir efsaneler toplamı, bir yiğitlik edebiyatı, bugünkü politikacıların güncel iddialarına deliller arayarak onları haklı çıkarmaya çalışan bir uğraş, toplumsal sınıfların nasıl oluşup geliştiğini anlatan bir ideolojik gayretkeşlik, geçmişte her ne olduysa onu doğru anlayıp kendi dimağının süzgecinden geçirerek gelecekte de neler olabileceğine değil, kendimize ait bir projeksiyonu oluşturma çabası.

Bu tanımların her biri okur tarafından kendi meşrebine göre, seçilip diğerleri gözden ırak tutulabilir. Ancak, tarih bunların hepsidir. Her biri de ayrı ayrı zamanlarda egemen olmuş tarih yazıcılığı disiplinleridir.⁵⁶ Netice itibarıyla yorumsuz tarih olmayacağına göre bu bir sübjektivite özneliktir.⁵⁷ Bugün tarih, ileride yazılacak olan yoruma daima açık, vakaların objektif bir şekilde tespiti şeklinde anlaşılmaktadır.⁵⁸ Bilimsel anlamda tarih, her ne kadar objektif olarak kabul edilse de bir tarafı tutan bir zeminde ve vasıtalı olması münasebetiyle bir öznellik arz etmektedir.⁵⁹

Sonuç

Bilimsel araştırma, bir sürekliliği gerektirmekte, nakledilen ve daha önce yapılan araştırma ve incelemelerin bilinmiş olmasını zorunlu kılmaktadır. Süreç içerisinde özgün bulguları ortaya koyan araştırmalar ile araştırmaların güvenilirlikleri hususu tartışmaya açık hâle gelmektedir. Emek ve özlük hakların güvence altına alınması ihtiyacı, etik kavramını ve etik değerleri gündeme getirmiş, bu bağlamda, muhtelif uluslararası kuruluşlar ve meslek kuruluşları bazı etik simgeler ya da benimsenen kurallar tespit etmeye çalışmıştır.

Araştırma etiği, bilim ahlâkı, bilimsel araştırmanın planlanması ve yürütülmesi ile ilgili uyulması gereken ahlâkî ve bilimsel standartları ortaya koymakta iken, sosyal bir bilim olan tarih, bilimsel disiplinlerin adeta bir laboratuvarı işlevini görmekte olup, onlara ipuçları vermekte, bugün ile bağlantılarını kurmakta ve tasniflerini sağlamaktadır. Dolayısıyla tarih, doğrudan doğruya olmasa da dönemin bağlamına göre değerlendirmekte “meşruiyet” kavramı ve beklenti de ortaya çıkmaktadır. Aktüel sorunlara tarihsel arka plan arama ve oluşturma çabaları temelinde tarihe, arkadan gelen bölümü bugünküne benzer olduğu kabul edilen olayları yeniden yorumlayıp, içinde bulunulan zaman aralığında siyasî ihtiyaçların giderilmesi hususunda başvurulmaktadır.

oluşumunda, toplumun belirleyici yönü dikkatle ele alınmalıdır; Beratlı, *agm.*, s.14; Ahmet Özcan, *Türkiye’de Popüler Tarihçilik 1908-1960*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011, s. 11, 33; Beratlı, *agm.*, s.7; Tarih ile siyaset arasındaki sıkı ilişki, siyasetçilerin her çağda kendi bayağı amaçlarına ulvi bir kılıf uydurmak üzere tarihten yararlanmayı alışkanlık haline getirmiş olmaları ve “meslekten” tarihçilerin iyi niyetlilerinin bile hiç bir zaman, “ödenek çıkarmak, terfi etmek, kürsü başkanı olmak” gibi amaçlardan kurtulmuş olmamaları; kötü niyetli ve yeteneksiz olanların insana “adam yerine konmak, konferanslara davet edilebilmek, bakan v.s. olabilmek” üzere siyasetçilere hep muhtaç olmaları; onların o yöntem iddialarının hiç de nesnel, tarafsız, bilimsel tarih yazabilmelerine izin vermemiştir; Beratlı, *agm.*, s.14.

⁵⁵ Beratlı, *agm.*, s. 5, 20; Tarihçi, ele aldığı dönemin vurucu ayrıntılarını görebilecek bir yeteneğe ve bunları doğru yorumlayacak bir zekâyâ da sahip olmalıdır. Tarih, geçmişin günümüz bilgileri ile yeniden inşa edilmesi olduğuna göre aynı zamanda tarihçi hikâyesini doğru kurgulayacak bir yetenek ve kullandığı dile hâkim olmak gibi bir entelektüel birikime sahip olmak gibi özelliklere de ihtiyaç duyulur.

⁵⁶ Beratlı *agm.*, s. 3.

⁵⁷ Beratlı, *agm.*, s. 4; Tosh, *age.*, s. 3.

⁵⁸ Güneş, *agm.*, s. 2-3.

⁵⁹ Güneş, *agm.*, s. 3-4.

Toplumun yararlanabileceği bir geçmişe olan ihtiyacı ve toplumsal düzene yönelik farklı anlayışlar, birbirlerine karşı tarihler ortaya konulmasını mümkün kılmaktadır. Tarih, birikimini bir sonraki döneme aktarırken, devrin siyasal ve sosyal şartlarına göre ele alış biçimi oluşmakta, tarihsel gerçeklik zihinsel dönüşümle beraber farklı anlaşılmaktadır. Ayrıca, ideolojinin de dâhil olması oluşan değerlendirme tarzlarını karşı karşıya getirmektedir.

Netice itibarıyla tarihin örnek göstermesi veya geleceğe yönelik öngörülerde bulunmasının dayanakları olmakla beraber bu hedeflere yönelik tarih yazıcılığının bir tarih anlayışı ortaya koyamadığı söylenebilir.

Ancak esinlendiği kaynak ne olursa olsun ve nereden gelirse gelsin tarih araştırmasının eleştiri yöntemine uygun olarak yapılması mecburî olmalıdır.

KAYNAKLAR

- ACUN, Fatma, "Tarihte Objektiflik Tartışması", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, C. 2, S. 7, 2006, s. 109-125.
- AKSAKAL, Hasan, "Tarih Yazımı ve Modern Türk Tarihçiliği Üzerine Bazı Değerlendirmeler", *Ayraç Dosya*, (20-26), *Ayraç*, 48, Ekim 2013.
- AYDIN, İnyet, *Eğitim ve Öğretimde Etik* (8. Baskı), Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2016.
- BALCI, Ali, *Sosyal Bilimlerde Araştırma (Yöntem, Teknik ve İlkeler)* (2. Baskı), Ankara 1997.
- BERATLI, Nazım, "Bilim mi- Sanat mı- Propaganda mı? Tarih Nedir?", *Kıbrıs Yazuları*, S. 3, Yaz-Güz 2006, s. 3-20.
- BIÇAK, Ayhan, "Tarih Felsefesinin Türkiye'deki Seyri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 9, S. 17, 2011, s. 231-271.
- BİRİNCİ, Ali, *Tarihin Hududunda Hatırat Kitapları, Matbuat Yasakları ve Arşiv Meseleleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012.
- BİRİNCİ, Ali, *Tarihin Kara Kitabı*, Hitabevi Yayınları, Ankara 2014.
- BOYDAK, Melih, "Araştırma ve Yayın Etiği", *Bilim Etiği*, Editörler: Atasoy Nurhan, Boydak Melih, Çırpan Hakan Ali, Kendigelen Abuzer, Meriç İbrahim Engin, Topal Sarıkaya Ayşegül, Ulubelen Ayhan, Yazıcı Hasan, Yıldırım Nuran, İstanbul Üniversitesi Basım ve Yayınevi Müdürlüğü, İstanbul 2011, s. 15-42.
- BÜKEN ÖRNEK, Nüket, "Türkiye Örneğinde Akademik Dünya ve Akademik Etik", *Hacettepe Tıp Dergisi*, C. 37, 2006, s. 164-170.
- CARR, E. H., *What is history?*, Random House, New York 1961.
- ÇOBANOĞLU, Nesrin, *Kurumsal ve Uygulamalı Tıp Etiği*, Eflatun Yayınevi, Ankara 2009.
- ERDEM, Ali Rıza, "Bilim İnsanı Yetiştirmede Etik Eğitimi", *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi*, C. 1, 2012, s. 25-32.
- ERHAN, Metin, "Tarih Nedir? Niçin Tarih Öğrenilmelidir?", https://www.researchgate.net/publication/350357944_Tarih_Nedir_Nicin_Tarih_Ogrenilmelidir (1-18). Erişim Tarihi: 23.11.2022.
- ERSANLI, Büşra, *İktidar ve Tarih (Türkiye'de "Resmî" Tezinin Oluşumu (1929-1937))*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.
- GÜNEŞ, Ahmet, "Tarih, Tarihçi ve Meşruiyet", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 17, 2005, s. 1-48.

- BOZKURT, Güvenç, "Tarihi Perspektifte Kimlik Sorunu Özdeşimlerini Belirleyen Bazı Etkenler", Tarih Eğitimi ve Tarihte Öteki Sorunu, II. Uluslararası Tarih Kongresi 8-10 Haziran 1995 İstanbul, *Tebliğler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998, s. 23.
- HOBBSAWN, Eric J., *Milletler ve Milliyetçilik*, (2. Baskı), Çev. Osman Akınhay, İstanbul 1995.
- IRZİK, G. – ERZAN, A., *Bilim Etiği Elkitabı*, Editör: A. Erzan, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2008.
- KAN, Arzu – AKALIN, Adem – KAN, Mustafa, "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği İhlalleri ve Müeyyideleri", *Journal Of Organizational Psychology And Behavior (Örgütsel Psikoloji ve Davranış Dergisi)*, C. 2, S. 1, 2021, s. 55-63.
- KÖKSAL, M. Fatih, "Bilim Dünyamızın Kanayan Yarasında Yeni İcatlar veya Adı Konulmamış Yayın Etiği İhlalleri" *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 20, S. 1, 2020, s. 209-218.
- ÖZBARAN, Salih, "Tarihçi ve Toplum (Akademik Tarihçiliğin Topluma Ulaştırılması Üzerine Düşünceler)", 1-7 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/58181>), Erişim Tarihi: 22.11.2022.
- ÖZBARAN, Salih, "Tarihin Alanı ve Yöntemi Üzerine Son Gelişmeler", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 3, S. 1, 1987, s. 1-11.
- ÖZBARAN, Salih, "Türkiye'de Tarihçiliğin Görüntüsü", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 2, 1992, s. 33-49.
- ÖZBEK, Nadir, "Alternatif Tarih Tahayyülleri: Siyaset, İdeoloji ve Osmanlı-Türkiye Tarihi" *Toplum ve Bilim*, S. 98, 2003, s. 34-54.
- ÖZCAN, Ahmet, *Türkiye'de Popüler Tarihçilik 1908-1960*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011.
- ÖZENÇ UÇAK, NAZAN – BİRİNCİ, Hatice Gülşen, "Bilimsel Etik ve İntihal", *Türk Kütüphaneciliği*, C. 22, S. 2, 2008, s. 187-204.
- ÖZLEM, Doğan, *Tarih Felsefesi*, İstanbul 2012.
- ŞİMŞEK, Ahmet- YAZICI, Fatih, "Türkiye'de Tarih Öğretiminin Dünü, Bugünü", *TYB Akademi*, C. 8, Y. 3, S. 8, Mayıs 2013, s. 11- 33.
- TEKELİ, İlhan, "Tarih yazıcılığı ve Öteki Kavramı Üzerine Düşünceler", Tarih Eğitimi ve Tarihte Öteki Sorunu, II. Uluslararası Tarih Kongresi 8-10 Haziran 1995 İstanbul, *Tebliğler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998.
- TOSH, John, *Tarihin Peşinde (Modern Tarih Çalışmasında Hedefler, Yöntemler ve Yeni Doğrultular)*, Çev. Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1984.
- ÜNAL, Yenal, "Türkiye'de Tarihçilik, Tarihçiliğin Gelişimi (15-20. YY) ve Türk- Batı Tarihçiliğine Örnek İki Kitabın Karşılaştırmalı Analizi" *Kelam Araştırmaları*, C. 8, S. 2, 2010, s. 183-210.
- YAZICI, Hasan, "Bilim Etiği: Kısa Tarihçe ve Ana Kavramlar", *Bilim Etiği*, Editörler: Atasoy Nurhan- Boydak Melih - Çırpan Hakan Ali - Kendigelen Abuzer - Meriç İbrahim Engin - Topal Sarıkaya Ayşegül - Ulubelen Ayhan - Yazıcı Hasan - Yıldırım Nuran, İstanbul Üniversitesi Basım ve Yayınevi Müdürlüğü, İstanbul 2011, s. 1-12.
- YENİLMEZ AKAGÜNDÜZ, Seval, *Ahlaklı Yurttaş*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2017.
- YILMAZ, Kaya, "Postmodernist Tarih Yaklaşımı: Postmodernizmin Tarih Eğitimi İçin Doğurguları", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 34, 2013/II, s. 197-209.